

HISTORIOGRAFSKI PRINOS DRAGOVANA ŠEPIĆA

Petar Strčić

U trenucima pobjede nad nacifašističkim okupatorom i u trenucima definitivne obnove (druge) Jugoslavije, god. 1945., hrvatska historiografija nije imala jednaku polaznu osnovicu, a, potom, ni istu razvojnu liniju kao što je to slučaj s ostalim historiografijama u toj državi. Bila je tomu osobitim razlogom i Istra - prvi put nakon stotinjak godina ta najvećim dijelom hrvatska zemlja bila je opet u sastavu svoje matice-domovine Hrvatske. U Hrvatskoj se u mnogočem kretalo iz početka, pa tako i na historiografskom području, a to se napose očituje u pogledu Istre i još nekih drugih hrvatskih krajeva.

Naime, hrvatska historiografija o Istri i u Istri gotovo i nije postojala. Stjecajem povijesnih okolnosti, do 1945. god. postojala je o Istri i u Istri samo talijanska historiografija, još k tome i s veoma snažnim iredentističkim, a potom (još) i fašističkim usmjerenjima. Dakle, nakon 1945. trebalo je i osposobiti kadrove, i stvarati institucije, tek krenuti u istraživanja te pisati i objavljivati radove. Na sreću, od 50-ih godina u tome kapitalnom povijesnom pothvatu angažirao se i Dragovan Šepić.

1.

Tijekom stoljećâ hrvatska Istra bila je u okviru stranih upravnih cjelina, najduže u okviru Habsburške Monarhije i Mletačke Republike. No, u njoj je, i pored takvih nepovoljnih prilika, ostao veoma živim izvorni hrvatski, glagoljaški duh, sa znatnom mjerom bunta i prkosa. U tome ozračju razvio se i niz djelatnika poput Šepića, upravo karakterističnih po svojem značajnom radu za XX. stoljeće. Spomenimo samo kao primjere nekoliko imena istarskih hrvatskih ličnosti izniknutih u jednom od najtežih razdoblja u povijesti Istre: Mijo Mirković/Mate Balota, Drago Gervais, Ivan Matetić Ronjgov, Zvane Črnja, a dovršili su svoj životni hod započet još u prethodnome stoljeću: Andrija Mohorovičić, Matko Laginja, Viktor Car Emin, Rikard Katalinić Jeretov, Eugen Kumičić itd.

Šepić - podrijetlom iz istočnoga istarskog dijela, iz Kastavščine - izniknuo je u vrlo uglednoj, preporodnoj, narodnjačkoj obitelji Vinka Šepića, koji je tada bio učitelj i ravnatelj Hrvatske pučke škole u Buzetu. Istra je u to doba bila - zajedno s kvarnerskim otocima - dio zapadnoga, cislajtanijskog područja Habsburške Monarhije; ta je pokrajina imala sjedište u Poreču, a ulazila je u sastav Austrijskoga primorja, sa središtem u Trstu. Izložena je bila grubom talijanaško-talijanskom denacionalizatorskom pritisku: nije imala ni dovoljno stručno osposobljenih ljudi - osim svećenika, i to samo po selima - koji bi nosili hrvatski politički, gospodarski i kulturni pokret (tek od 70-ih godina

počinje se javljati školovana laička inteligencija). Stjecajem povijesnih okolnosti, u hrvatskim preporodnim gibanjima prednjačili su Kastavština i o. Krk, pa je tako i Vinko Šepić, rođen u Rukavcu, danas u opatijskom području, stigao 1903. u pomoć Bužeštini. Postao je veoma istaknuti publicist, pedagoški stručnjak, prosvjetni radnik i urednik. Tako se Dragovan Šepić rodio 15. XII. 1907. u Buzetu, u presudnoj godini koja je označila vrh u razvoju hrvatskoga političkog pokreta Istre s kvarnerskim otocima.

U Buzetu je Šepić završio pučku školu. Ali, I. svjetski rat i ekspanzija Kraljevine Italije na istočnu obalu Jadrana, a, potom, i fašistički sustav donijeli su teške dane i za obitelj Šepić. Uz ostalo, za istarskoga Hrvata bila su zatvorena vrata visokih škola, naravno, ako se nije denacionalizirao ili postao članom fašističke stranke. U takvim teškim uvjetima žestokih progona općenito, Šepića je put doveo - kao i znamenitoga Jurja Dobrila prije stotinu godina, ali u drukčijim životnim uvjetima - u Karlovac, u Istarski internat, gdje je s drugim izbjeglicama i prognanicima započeo pohađati gimnaziju; dovršio je klasičnu gimnaziju 1927. u Zagrebu.

S obzirom na to da je postao poznatiji omladinski antifašistički aktivist u emigraciji, god. 1928. morao se definitivno pridružiti desetinama tisuća izbjeglih i prognanih Hrvata i Slovenaca iz Istre. Sljedeće godine u progonstvu mu se pridružio i otac. Sin mu je 1933. diplomirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu, a u međuvremenu, god. 1932. dovršio je i studij na Institutu za visoke međunarodne znanosti Pravnoga fakulteta u Parizu. To mu je otvorilo vrata diplomatske službe: od 1935. do 1939. i od 1945. do 1947. radio je u Ministarstvu vanjskih poslova u Beogradu; u međuvremenu je od 1939. do 1941. zaposlen u poslanstvima u Sofiji (1939.-1941.) i u Londonu (tijekom II. svjetskog rata), npr. uz ostalo, bio je i tajnik predsjednika vlade i ministra vanjskih poslova dr. Ivana Šubašića, pa je u tome svojstvu sudjelovao i u ključnim pregovorima s vladom Josipa Broza Tita (npr., na o. Visu 1944. godine).

U međuvremenu, otac Vinko je u progonstvu, u Banjoj Luci, ubijen u početku 1945. godine. No, uskoro započinje razdoblje teškoća i za samoga Dragovana Šepića. Naime, nakon uklanjanja dr. Šubašića iz državnoga pa političkoga i, na kraju, iz javnoga života, zatim zatočenja na višegodišnju robiju Šepićeva prijatelja Božidara Magovca (prvaka HSS-a u NOB-u, člana Predsjedništva AVNOJ-a, potpredsjednika NKOJ-a itd.), Dragovan Šepić morao je napustiti diplomaciju za koju je bio izvršno osposobljen. Poslan je na rad u Glavnu direkciju i u Zavod za primijenjenu umjetnost, pa u Savjet za nauku i kulturu Vlade FNRJ te u Saveznu komisiju za veze s inozemstvom u Beogradu. No, takav nesređeni život, s čestim izmjenama radnih mjesta i vrsta poslova, bez mogućnosti da se vrati u svoju oblast kao školovani i iskusni diplomat, navodi Šepića da pokuša naći stalnije mjesto u Zagrebu. Tako je kraće zaposlen u Institutu za likovnu umjetnost JAZU te konačno, od 1954., u Jadranskom institutu u JAZU. Naime, to je doba intenzivnih sporova oko granice, dakle i oko Šepićeve Istre; štoviše, tzv. tršćanska kriza kretala je prema svomu vrhuncu i razrješenju. Šepić je bio izvrstan znalac problema, pa je u tome Institutu plodno radio sve do 1970. (Institut je vlada NR Hrvatske osnovala 1945. u Sušaku; od 1948. preuzela ga je Akademija; od 1954. djeluje istoimeni institut u Zagrebu i Rijeci, a danas pod imenom Jadranskoga zavoda i Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU, s radnom jedinicom u Puli). Dvije godine ranije, na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu, doktorirao je s tezom: "Italija i jugoslavensko pitanje 1914-1918". Kao znanstveni savjetnik Jadranskoga instituta JAZU 1970. izabran je za

redovitog profesora Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, na kojemu je umirovljen osam godina kasnije. Predavao je kolegije suvremene političke povijesti i diplomatske povijesti, a sudjelovao je predavanjima i na poslijediplomskim studijima na matičnom fakulteta te na Pravnom fakultetu u Zagrebu (od 1967.) i Ljubljani (od 1973.).

Cijeneći Šepićeve velike znanstvene, nastavne i druge prinose, Hrvatska tadašnja: Jugoslavenska - akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu izabrala ga je 1977. za izvanrednoga, a 1986. za svoga redovitoga člana (u Razredu za društvene znanosti). Kao akademik bio je jedini iz Istre s tim visokim zvanjem. U tome svojstvu od 1978. do 1996. bio je voditelj Akademijina Zavoda za povijesna i društvena istraživanja u Rijeci, koji ima i radnu jedinicu u Puli, te glavni urednik njegova zbornika "Problemi sjevernoga Jadrana".

Osim što je bio urednik toga zbornika, akademik Šepić bio je i glavni urednik višesveščane Akademijine "Povijesti Istre" u pripremi, član uredništava drugoga izdanja "Opće enciklopedije" Leksikografskoga zavoda "Miroslav Krleža", Akademijina zbornika "Rad", posebnih izdanja Instituta za hrvatsku povijest, zbornika "Bujština - Buiese" itd.

Za svoj znanstveni rad dva puta je dobio najviše hrvatske nagrade: nagradu "Božidar Adžija" 1969. za koautorsku knjigu o hrvatskoj povijesti od 1960. do 1914., a 1971. kao autor za knjigu o talijansko-jugoslavenskim odnosima u I. svjetskom ratu; god. 1993. dobio je plaketu s poveljom svojega rodnoga grada Buzeta. U znak osobitog priznanja Arhiv Hrvatske (sada: Hrvatski državni arhiv) i Savez povijesnih društava Hrvatske (sada: Društvo za hrvatsku povijesnicu/Savez povijesnih društava Republike Hrvatske) priredili su 1989. u Zagrebu znanstveni skup o životu i djelu akademika D. Šepića; njemu je 1989. posvećen - s referatima s toga kolokvija - zagrebački "Arhivski vjesnik" te 1990. "Buzetski zbornik".

Akademik Dragovan Šepić preminuo je u Zagrebu 12. veljače 1997. godine.

2.

Dragovan Šepić obrazovao se i sazrio u osobito teškim vremenima za istarske Hrvate i Slovence te antifašistički nastrojene Talijane. Doba je to međuraća kada se stranomu svijetu činilo da je Istra pacificirana, mirna talijanska zemlja, osobito nakon krvavih obračuna s rudarima u Labinštini i seljacima u Proštini 1921., te strijeljanja Vladimira Gortana u Puli 1929. No, uz ostalo, i uporna publicistička aktivnost više Istrana tada je svijetu pokazivala da je neuništiv duh ugroženoga dijela korpusa hrvatskoga i slovenskoga naroda. Tako se i Šepić s objavljenim radovima počeo javljati već kao pitomac internata u Karlovcu, u početku na književnom području. Za sada se zna da je prvi tekst objavio 1926. godine. No, aktualna situacija s Istrom, tamošnjim pukom i brojnim izbjeglicama Šepića usmjerava prema novim interesima, izvan užega književnog stvaralaštva. Stoga se, uvjetno rečeno, nakon prvih književnih pokušaja za Šepićevo objavljeno djelo može konstatirati da ga je započinjao stvarati silom prilika, stalno iz početka, pod pritiskom događaja kojima nije mogao upravljati. Ali, kad ga je sudbina natjerala, onda je svoj posao savjesno obavljao, na izvrstan način, s plodnim rezultatima.

Tako, opet uvjetno rečeno, Šepićev objavljeni opus možemo podijeliti na tri dijela: na političku publicistiku, radove iz likovne umjetnosti te na historiografska djela.

Glavni interes D. Šepića bila je povijest od druge polovine XIX. do polovine XX. stoljeća; a u okviru toga zanimanja - pretežno u oblasti političke povijesti - osobitu je pažnju posvećivao hrvatsko-talijanskim, odnosno jugoslavensko-talijanskim odnosima i Istri.

Šepićeva se historiografska djela mogu podijeliti na ona koja govore o razdoblju hrvatskoga narodnog preporoda u Istri, na ona o "jadranskom pitanju", o talijanskom odnosu prema istočnojadranskom prostoru, osobito povezano sa stvaranjem Karađorđevićeve Jugoslavije, na radove o periodu uoči i tijekom II. svjetskog rata, uključivši tu i pitanje fašizma, antifašizma i nacionalnih manjina, a posebno treba apostrofirati Šepićeve priloge o djelovanju Frana Supila, napose u zadnjoj fazi njegova života; tu su i radovi iz opće publicistike, opet vezani uz Istru. Jedna cjelina posvećena je likovnoj umjetnosti, te historiografskoj kritici. Znanat dio sadržaja Šepićeva objavljena opusa arheografske je naravi; naime, u svojim brojnim radovima oslanja se na podatke iz vrela, na njihovu kritiku i interpretaciju.

3.

Akademik Šepić autor je niza radova objavljenih u nas i u inozemstvu. Rekosmo da je prvi njegov rad - dosad poznat - tiskan 1926., u tršćanskom "Našem glasu"; sadržaj članka 19-godišnjega Šepića vezan je uz pedesetogodišnjicu života Vladimira Nazora. A u tim trenucima, kada fašistička Savojska Monarhija zakonskim mjerama udara na Hrvate i Slovence, isticanje autora "Veloga Jože" u Trstu, u hrvatskom glasilu, imalo je značenje osobita čina prkosa. I sljedeće godine Šepić se ponovno javlja s tekstovima o Nazoru, ovaj put u zagrebačkoj "Mladosti", pišući o njegovu Velom Joži i Boškarini, s karakterističnim naslovom "Dva čina jedne bolne drame". A bolna se drama sve više pretvarala u tragediju, pa je i prva Šepićeva knjiga god. 1931. naslovljena: "Zemlja muka", s podnaslovom: "Jugoslaveni u Italiji"; objavljena je u Parizu.

Mladi je Šepić među prvima u nas uočio da ne stradava samo apsolutno većinski puk u Istri, tj. Hrvati i Slovenci, već i istarski Talijani, pa i u Italiji samoj. Tako je za studija u Parizu stupio u bliži dodir s tamošnjom talijanskom građanskom i drugom emigracijom, pa je u zagrebačkome tisku objavio više članaka u kojima su glavni akteri npr. Filippo Turati, Gaetano Salvemini i drugi. Istodobno, iznosi i gotovo prve stručne kritičke osvrte u nas na fašizam.

Povezano s položajem podjarmljenih Hrvata i Slovenaca u Italiji, Šepić se zainteresirao i za položaj manjina uopće, pa je objavio niz članaka o toj tematici, upozoravajući tako 1935. i na nedostatke međunarodne zaštite manjina, te vežući to pitanje uz ulogu npr. Društva naroda i Vatikana. Pažljivo je secirao pravno-tehničke nedostatke u toj oblasti, ali je otkrivao da postoje i mnogo dublji razlozi za takvo stanje - nedostatak političkih temelja i političke volje odgovornih, uz majorizaciju položaja većinskih naroda. Osobita zanimljivost Šepićevih članaka o aktualnim onodobnim problemima leži i u tome što su odgovori na pitanje zaštite manjina aktualni i danas.

4.

Položaj manjina Šepić je usko povezao - u seriji članaka 30-ih godina - i s djelovanjem fašizma u Italiji, odnosno s pojavom i rastom nacizma u Njemačkoj. Šepić te

pokrete vezuje uz nacionalizam, odnosno šovinizam pojedinih nacionalnih skupina i struktura, pa se tako, npr., osvrće i na Alfreda Roccu, jednog od osnivača pravne teorije o opravdanosti postojanja i djelovanja fašističke države, ili Camilla Pellizzija, koji je u fašistima vidio izabranu "aristokraciju duha". Međutim, upravo na primjeru nacifašističkoga odnosa prema manjinama Šepić prizemljuje i tobožnje pravo i tobožnji duh, jer totalitarni sustavi idu putem uništenja duše manjina u svojoj državi, kreću se u njihovo apsolutno podčinjavanje i denacionaliziranje, dok istodobno potiču svoje manjine u drugim državama na razornu djelatnost.

Istodobno, povezujući se s talijanskim antifašističkim emigrantima u inozemstvu, Šepić upozorava na sve boljke neorganizirana otpora pobjedničkomu fašizmu. Pitanje antifašizma, posebice talijanskoga, Šepića je zaokupljalo i mnogo kasnije, pa i u vezi s nacifašističkom ekspanzijom u II. svjetskom ratu. Tim se temama vraćao u više navrata.

5.

U vezi sa zaštitom manjina, s naraslim fašizmom i gušenjem nacionalne slobode Nijemaca (u početku), Hrvata i Slovenaca (trajno) u međuratnoj Italiji, Šepić se okrenuo i korijenima takvih akcija što su ih od 1918. dalje poduzimala i razvijala tijela državne prisile. Tako se okrenuo i pitanju početaka iredentizma i početaka otpora Hrvata tomu iredentizmu, odnosno - u Istri - vladajućemu tankom talijansko-talijanaškom sloju. To je pitanje Šepića započelo također zaokupljati vrlo rano.

Naime, najmlađi, četvrti intelektualni hrvatski naraštaj Istre, istjerivan iz zavičaja od 1918. dalje, vrlo se kritički počeo odnositi prema vođama hrvatskoga pokreta, tada također u emigraciji, s dr. Matkom Laginjom i Vjekoslavom Spinčićem na čelu. Mladi su ih otvoreno pitali: kako ste nas vodili i kamo ste nas doveli? Stoga se i Šepić počeo okretati istraživanju korijena pokreta - djelu preporodnog naraštaja, pa je 1932. objavio tekst o političkoj liniji biskupa dr. Jurja Dobrile, a 1935. osvrnuo se i na Mata Bastiana (bio je uz biskupa Dobrilu i dr. Dinka Vitezića, vođa prvoga preporodnoga naraštaja istarsko-otočnih Hrvata).

Šepićevi radovi o hrvatskome narodnom preporodu u Istri čine dvije skupine - jedna govori o preporodu u cjelini, a druga o pojedinim razdobljima, mahom na prijelazu XIX. u XX. stoljeće, odnosno u prvim desetljećima našega stoljeća. Tako je u koautorskoj knjizi s J. Šidakom, M. Gross i J. Karamanom o povijesti hrvatskoga naroda od 1860. do 1914. dao sintezu razvitka Istre s Kvarnerskim otocima, u tome razdoblju u cislajtanijskoj (austrijskoj) pokrajini zapadnoga dijela Habsburške Monarhije. Drugi je važniji sintetski pregled dao o procesu integracije hrvatskoga dijela nacije u tome najzapadnijem dijelu hrvatskoga narodnoga korpusa, koji od ranoga srednjega vijeka nije bio bliže upravno povezan s drugim hrvatskim krajevima. Tu pripada i Šepićev pregled hrvatskoga narodnog preporoda u historiografiji poslije 1945. godine. No, osobito su važne Šepićeve studije u kojima analitički i detaljno istražuje i proučava razdoblje rasta preporoda prema svom vrhuncu, koji je obilježen znamenitim političkim uspjesima 1907. pod vodstvom "hrvatskoga istarskog trolista" Laginje, Mandića i Spinčića. Naime, Šepić je prvi u nas uočio da je integracijski tok u zadnjem desetljeću XIX. st. kretao prema svom kraju, da je kulminirao spomenutom godinom; prema Šepiću, to bi i bila završna godina hrvatsko-slovenskih preporodnih načina i oblika borbe za do tada ugroženu opstojnost Istre i kvarnerskih otoka čak i u nacionalnim omjerima.

Šepić je također među prvima u nas uočio da se hrvatski preporod u Istri s kvarnerskim otocima ne može razmatrati odvojeno od rasta talijanskoga iredentizma, kao ni fašizma od manjinskoga pitanja - kako smo već ranije naglasili. Jer, te su četiri komponente vidno isprepletene, štoviše i međusobno povezane. Naime, talijanski iredentizam izvire iz plemenitih težnji prethodnoga Risorgimenta o potrebi da se ujedine talijanske nacionalne snage rascjepkane na Apeninskom poluotoku ili podjarmljene od stranaca. No, pri tome se krenulo u krajnost, pored ostaloga, i s tezom da su samo neki dijelovi Rimskoga Carstva i Mletačke Republike zaista talijanski; tako je započeto svojatanje hrvatske i slovenske istočnojadranske obale (ne, npr., i grčke, istočnojadranske, ili francuske i španjolske mediteranske obale). Tako je Šepić među prvima u nas na znanstveni način krenuo u istraživanje bitnih odrednica iredentizma, povijesnoga fenomena koji zadire u političku, vojnostrategijsku, gospodarsku, kulturnu i druge oblasti društvenoga života. Štoviše, Šepićeve studije prve u nas na sintetički način definiraju sve ono što se razumijeva pod iredentizmom koji se, na kraju, skladno sveo pod fašistički nazivnik. Pri tome je Šepić, u prvom redu, upozorio na to da iredentizam nije jednoznačna pojava, da ima i svoje konstante, ali i svoje transformacije, i to u skladu s vremenom u kojem je djelovao, na užim i na širokim geopolitičkim prostorima. Ali, za razliku od drugih autora, Šepić je upozorio na to da i među Talijanima ima antiiredentista, pa s tim u vezi ističemo njegovu raspravu o stajalištima Angela Vivantea. A to podcrtavamo utoliko više što su iredentističke zasade iz XIX. st. danas još žive na Apeninskom poluotoku i što su u naše dane dobile i nove saveznike. Riječ je, npr., o velikosrpsstvu veoma utjecajnoga političara, književnika i akademika Dobrice Ćosića, koji je u talijansku korist Hrvatskoj osporio pripadnost hrvatske jadranske obale. A time dolazimo i na novi blok objavljenih Šepićevih radova.

6.

Pitanje nacionalne integracije hrvatskoga naroda i ujedinjenja silom rascjepkanih hrvatskih područja osobiti je dio nastojanja Frana Supila. A time se dolazi i na jugoslavensko pitanje tijekom I. svjetskoga rata i u poraću, na talijansko-hrvatske odnosno talijansko-jugoslavenske odnose, na stvaranje Države SHS, sa sjedištem u Zagrebu, i Kraljevstva SHS, sa sjedištem u Beogradu.

Šepić je s pravom bio fasciniran Supilovom kompleksnom političkom ličnošću, ali osobnim impresijama nije podlijegala njegova znanstvena objektivnost. U tome smislu treba gledati Šepićeve sintetičke studije o Supilovu djelu i životu, napose one koje govore o političkim koncepcijama znamenitoga Cavtačanina. A one nisu - kako se nerijetko govorilo i pisalo - vezane samo uz Supilovu jugoslavensku (i južnoslavensku) integracijsku ideju, jer je bio i ostao privrženik Starčevićevih misli - ali, primjereno vremenu, dakle u otklonu od oštih i skrupuloznih Starčevićevih kroatističkih političkih misli, Šepić pokazuje kako je Supilo zaista bio za ujedinjenje jugoslavenskih naroda, ali u znatnoj mjeri držeći se hrvatske varijante te zamisli, i to u interpretaciji J. J. Strossmayera i F. Račkoga u Banskoj Hrvatskoj ili J. Dobrile u Istri. Naime, Supilo je samo na prvi pogled mogao djelovati kao rodoljubni politički fantast u nekim potezima, ali Šepić u nizu svojih radova upozorava i na drugu stranu njegovih nastojanja - od Supilova prijedloga 1916. o transformiranju Jugoslavenskoga u odbor u emigraciji, preko otkrivanja biti velikosrpske politike u odnosu prema hrvatskom i drugim jugoslavenskim

narodima, do inzistiranja na očuvanju hrvatske samobitnosti u odnosu prema Kraljevini Srbiji u prijelomnom vremenu kraja I. svjetskog rata. Šepić je objavio i niz vrela, i onih nastalih Supilovom rukom, i onih koja su bila rezultat njegove djelatnosti. Samo tom građom mogla se demistificirati Supilova ličnost i upozoriti na njega kao na realnu političku ličnost koja je bitno utjecala ne samo na politički život Hrvata u prva dva desetljeća našega stoljeća već i na niz drugih naroda, u jednom trenutku uzdrnavši čak i same vrhove Habsburške Monarhije. Upravo je Šepić prvi u nas dao pravu, znanstveno ocrtanu Supilovu sliku.

Sa Supilovom djelatnošću potkraj njegova života najuže je povezana sudbina hrvatskoga i susjednih naroda u I. svjetskom ratu, pa je D. Šepić došao do važnih rezultata u istraživanju znamenitoga "jadranskog pitanja", čijih odjeka ima još i danas. Šepić je podrobno proučio bit toga pitanja koje se poslije rata pretvorilo u svjetski problem. Uz ostalo, znatnu je pažnju pridao istraživanju uloge Jugoslavenskoga odbora. Naime, Šepić - za razliku od Paulove, Bastajića, Krleže, npr., glavnu je ulogu u osnivanju toga važnoga tijela hrvatskih, slovenskih i drugih emigranata u počecima I. svjetskoga rata vidio u Pašićevoj vladi Kraljevine Srbije, upozorivši na to da je Odbor u početku i ovisio o njoj. Ta je ovisnost, uz ostalo, utjecala na to da Supilo, kako rekosmo, predloži transformiranje toga tijela u Hrvatski odbor, pa je Šepić i tomu posvetio svoju znanstvenu pažnju. No, osnovica Šepićeva zanimanja u pogledu "jadranskoga pitanja" i stvaranja prvih dviju jugoslavenskih država usmjerena je prema glavnomu protivniku toga ujedinjenja i sili koja je imala pretenzije za posjedovanjem istočno-jadranske hrvatske i slovenske obale; a s time se morao zainteresirati i za politiku Antante prema ovomu prostoru, pa je dao znatno širi i dublji uvid u ovu kapitalnu povijesnu problematiku.

Naime, na temeljima iredentizma još iz XIX. st. Rim je napustio svoje višedesetljetne saveznike - Beč i Berlin, te se u jeku rata, god. 1915. uključio u rat na strani Londona, Pariza i Petrograda. Pri tome su mu, uz ostalo, obećani i dijelovi istočne obale Jadrana, u prvome redu hrvatska i slovenska. Antanta nije imala veće vojne koristi od toga talijanskog angažmana, ali je Rim maksimalno kapitalizirao svoj skromni ratni doprinos kada se - neočekivano Austro-Ugarska učas raspala, a na njezinu teritoriju stvorena, uz ostale, Država SHS sa sjedištem u Zagrebu (njezin povjerenik/"minister" za Istru i susjedna područja bio je Istranin dr. Matko Laginja). Šepić u istraživanje nije išao s neuzorane ledine. Ali, njegovi su rezultati istraživanja u mnogočem bili novi, jer je problemu prišao znatno svestranije od svojih prethodnika, uzimajući u obzir mnogo više komponenata: dakle - ne samo vanjsku politiku Italije ili utjecaj SAD-a, npr., već i unutrašnje odnose u nas i u Italiji, politiku Srbije, utjecaj Februarske i Oktobarske revolucije u propaloj Carskoj Rusiji - itd. Šepić je, zapravo, prvi u nas dao cjeloviti znanstveni pregled borbe za oslobođenje od stranih vlasti i ujedinjenje južnoslavenskih naroda te politike savezničkih sila prema tom pitanju, dao je prvo opsežnije djelo u nas u kojem su svestrano analizirane i ocijenjene međunarodne i "unutrašnje" međujugoslavenske komponente; a dao je uvid i u sve one opterećujuće momente koji su, osobito sa srpske strane, doveli do Rapalla. Jer, borba Savojsca protiv Karađorđevića i njihove težnje za proširenjem Srbije pokazale su se neuspješnim, ali je zato Rim pobijedio u jadranskom sporu - zahvaljujući i popustljivosti Beograda, pa je dobio i Goričku, i Slovensko primorje s Trstom, i Istru, čak i Zadar i tadašnju Rijeku (Londonskim

ugovorom 1915. nije ju ni tražio), pa i dio dalmatinskih i kvarnerskih otoka. Na taj je način Italija, gotovo kao u doba Venecije, gospodarila Jadranom, zaključuje Šepić. A stotinjak tisuća Hrvata i Slovenaca u Istri i južnoj Sloveniji podvrgnuto je prisilnoj denacionalizaciji, dok je drugih stotinjak tisuća otjerano iz zavičaja. Na sve je to Šepić upozorio i u cjelini i u podrobnostima, s pravom vezujući probleme i uzročno i posljedično. A tim se pitanjima vraćao često, u više navrata, okrunivši svoj višedesetljetni rad 1989. trosveščanim izdanjem.

7.

Posljedice odgovora na "jadransko pitanje" vide se u radovima D. Šepića koje je objavio već u prvoj fazi svoga publicističkoga zanimanja, kao svjedok vremena, o čemu smo govorili ranije, ali se iz tih mladenačkih članaka te članaka u zrelijoj dobi 30-ih godina nazire njegova kasnija znanstvena akribičnost. Šepić je preko njih postupno ušao i u tematiku II. svjetskog rata, u kojem je i sam opet bio ne samo sudionik već i kreator određenih zbivanja, napose kao diplomat emigrantske kraljevske vlade te kao Šubašićev tajnik. Međutim, Šepić se u svojim novim radovima, u punoj znanstvenoj zrelosti, distancira od vremena u kojem je živio i aktivno djelovao; on ovdje zatamljuje osjećaje, istražuje i rabi samo vrela i relevantnu literaturu, te po svim običajima i zahtjevima suvremene znanosti analizira probleme i odgovara na postavljena pitanja.

Tako je nastala i knjiga o vladi dr. Ivana Šubašića, iz koje se uopće ne može zaključiti da je i sam Šepić bio veoma aktivan sudionik zbivanja u toj vladi i događanja oko nje. Na žalost, nije želio opisati svoja sjećanja, ali je htio i uspio dati djelo trajne vrijednosti. U vrijeme kad se historiografija o II. svjetskom ratu na jugoslavenskim prostorima, pa tako i u Hrvatskoj, dijelom reducirala na povijest djelovanja Komunističke partije, dok se značenje građanskih i kvislinških snaga manje znanstveno proučavalo, te se, uostalom, nastojalo prikazati pristranije, Šepićeva djela o tom razdoblju NOB-a odskauju objektivnošću. Nije stoga čudno da su odmah primijećena kao uzoran i izuzetan doprinos historiografiji i u svjetskim razmjerima. Isto su takve visoke vrijednosti i Šepićeva djela o nastanku i počecima djelovanja Organizacije ujedinjenih naroda.

8.

Spomenuli smo da je stjecajem nesretnih političkih okolnosti Šepić uklonjen iz diplomatske službe druge Jugoslavije, iako je bio školovani i praktično, u nizu godina osposobljeni diplomat kojima je FNRJ oskudijevala. Tako je Šepić upućen daleko od diplomacije, u likovne institucije, ali se, kao savjestan intelektualac i rođeni publicist, okrenuo objavljivanju tekstova vezanih uz likovne sadržaje.

Objavivši zadnji tekst 1935., vezan uz nedostatke međunarodne zaštite manjina, još je 1946. uspio objaviti članak o Rapallu, a tek je 1951. i 1952. mogao publicirati radove, i to samo one iz oblasti likovne kritike. U njima se jasno otkriva i književnoumjetnički nerv D. Šepića, sklonost književnom izrazu svojih misli, s čime se i pojavio na tiskanoj pozornici 1926., s tekstom o Nazoru. No, tada je svjesno zatomio te svoje naklonosti (ne i kao prvi Istranin - to je učinio, npr., i Matko Laginja nekoliko desetljeća ranije). Ali, kada se 50-ih godina i obreo u znanstvenoistraživačkoj instituciji, kada je krenuo u područje znanstvene historiografije, Šepić je tijekom dužeg perioda ostajao i u sferi

likovne umjetnosti, objavljujući tako još i 60-ih godina posebna izdanja vezana uz tu tematiku. Pored ostaloga, Šepić je autor knjiga o Antunu Motiki, Zlatku Prici, Stojanu Aralici i Otonu Glihi, članaka o Peđi Milosavljeviću, Edi Murtiću, Marinu Tartagli. O nekima od tih istaknutih slikara priredio je i dijafilmove, u seriji monografija o likovnim umjetnicima. Međutim, 60-ih godina potpuno ga zaokuplja historiografija i više se ne vraća u likovnu oblast. To je, naravno, šteta, jer se i ovdje D. Šepić iskazao kao dobar likovni kritičar, s velikim znanjem i osjećajem za valorizaciju umjetničkih ostvarenja.

9.

Svemu tome samo dodajemo da je u ovome, posljednjem razdoblju Šepić dao i više cjelovitih priloga iz stručne oblasti ili oblasti opće publicistike, objavljujući i na više stranih jezika interdisciplinarnu sintezu o Istri. To su veoma opsežne knjige koje su, zapravo, namijenjene turizmu, koji se naglo 60-ih i 70-ih godina razvija u nas, a u čemu u Hrvatskoj, pa i u SFRJ vodi upravo hrvatska Istra. Ali, po opsežnosti i kvaliteti Šepićevi vodiči zapravo se sastoje od niza vodiča interdisciplinarnih sadržaja, ako se gledaju mjerilima sadašnjih turističkih vodiča. Ukratko: vrlo su dobra osnovica za svakoga tko se želi temeljitije i opsežno upoznati sa Šepićevim zavičajem.

10.

Na Fakultetu političkih znanosti, u redovitom i na poslijediplomskom studiju, Šepić je predavao i kolegij "Povijest međunarodne politike". Iz te je oblasti za studente priredio prvi dio skripata. Skupljao je materijal i za knjigu koju je namjeravao objaviti, ali nije stigao. Sudeći po ostalim radovima - nema sumnje da bi i ovdje dao znatan prinos.

11.

Osim likovnom kritikom u 50-im i 60-im godinama, Šepić se do kraja života bavio i oblašću kritike u historiografiji. Tako je objavio niz recenzija, prikaza i osvrti, a neki od njegovih takvih priloga zapravo su cijele studije te više i nemaju karakter recenzije. Jedan tekst smo već i spominjali, a govori o hrvatskome narodnom preporodu Istre u novijoj historiografiji. Ali, tu su i drugi tekstovi, npr., o biskupu Santinu u svjetlosti novootkrivenih dokumenata, o Alatrijevim studijama o podrijetlu fašizma, o radovima engleskih, hrvatskih, slovenskih, srpskih i talijanskih autora - Claudija Silvestrija, Ante Mandića, Milana Marjanovića, Janka Jerija, Lava Čermelja, Enija Maseratija, Iva Ledera, Dragoslava Jankovića, Milade Paulove, Petra Strčića, Elizabet Berker, Alfreda Breccija itd. I nekrolozi pojedinim ličnostima, npr., Čermelju i Marjanoviću, zapravo su male rasprave. Znanstveno cizelirane su i Šepićeve veće i manje brojne enciklopedijske natuknice.

12.

Životni put akademika Dragovana Šepića pun je iznenađenja za istraživače i ne samo zato što je tekao veoma dugo, čak od 1907. do 1997., dakle devedeset godina, nego i stoga što je riječ o jednome plodnom i kreativnom životu. Tako je njegov posljednji

tekst - koji više nije vidio tiskan - objavljen 1997., a, naravno, posvećen je Istri. Iznenaduje što je prof. Šepić bio vrlo krhkoga zdravlja, ali neobično vesele naravi, s osjećajem za humor i pun optimizma. I to mu je u znatnoj mjeri olakšavalo prelaženje brojnih zapreka na životnome putu od buzetskog vremena roditeljeve borbe prije I. svjetskog rata s talijanaško-talijanskom vladajućom skupinom u Istri i na kvarnerskim otocima, od prvih udara parlamentarne Kraljevine Italije na apsolutno većinski hrvatski živalj, od fašističkoga nasilja, tijekom kojega je spaljena vrlo bogata školska i osobna knjižnica Vinka Šepića, od izbjeglištva i progonstva, preko emigrantskih dana u Karlovcu, Zagrebu i Parizu, preko pravnih i diplomatskih studija u Zagrebu i Pariza te rada u diplomaciji prve i druge Jugoslavije, do bježanja sa suprugom Marom pred bugarskim progonom, do izbacivanja iz diplomatske službe u komunističkoj Jugoslaviji i prisilnih lutanja i snalaženja, do definitivnog zaustavljanja u znanstvenoj i fakultetskoj oblasti djelovanja. Tu je i Šepićev publicistički nerv, osjećaj da se i preko književnog i likovnokritičkog izraza iskaže pisanom riječju, ali i da u teškim međuratnim vremenima tom publicističkom aktivnošću održi hrabrom i svježom svoju rodoljubivu svijest i svijest tisuća prognanika te da i stranomu svijetu pokaže da hrvatska Istra nije pokorena talijanska zemlja. Potom, u svome znanstvenome razdoblju, Šepić je izrastao u vrhunskoga djelatnika, čija su djela bila i ostala uzornima do danas. Prevođena na strane jezike, ona su svojom objektivnošću prihvaćana od znanstvene i stručne javnosti, pa je Šepić među prvim našim povjesničarima postao uvaženi sugovornik i u Italiji. Koliko je do sada poznato, nikada, ni u nas ni u inozemstvu, nije objavljena niti jedna negativna ocjena o Šepićevim radovima. A prvi prikaz Šepićeva, rada objavio je Blaž Cukon već 1932., i to o Šepićevoj knjizi "Zemlja muka"; o njemu i o njegovim radovima pisali su, potom, Miroslav Bertoša, Tereza Ganza-Aras, Vladimir Ibler, Dragoslav Janković, Janko Pleterski, Bogdan Krizman, Trpimir Macan, Kosta Milutinović, Franko Mirošević, Bogdan Radica, Nikša Stančić, Hodimir Sirotković, Mirjana Strčić, Petar Strčić itd.

Dragovan Šepić bio je jedan od rijetkih članova HAZU, a napose redovitih, koji su rođeni u Istri, a jedini je akademik - povjesničar iz toga kraja. Dao je velik prinos afirmaciji HAZU, kao i drugim institucijama u kojima je djelovao, napose Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. Svojim je rodoljubnopolitičkim angažmanom, svojim publicističkim, a napose znanstvenim opusom trajno zadužio hrvatsku znanost i kulturu, a osobito historiografiju, čiji je bio nestor dugi niz godina, do smrti. Stoga nije čudno da se prišlo i realizaciji nastojanja započetih još za njegova života da se objave njegova sabrana djela, od kojih bi - u prvoj knjizi - bile tiskane rasprave i članci o razdoblju hrvatskoga narodnog preporoda u Istri, u XIX. i XX. stoljeću.

UŽI IZBOR OBJAVLJENIH RADOVA D. ŠEPIĆA I LITERATURE O D. ŠEPIĆU

I. Knjige

Zemlja muka. Jugoslaveni u Italiji. Pariz 1931, str. 1-40 + karta.

Antun Motika. Zagreb 1957, str. 16 + ftg VI + str. 8.

Zlatko Prica. Zagreb 1958, str. 20 + ftg VI + str. 8.

Stojan Aralica. Zagreb 1961/1962, str. 3 + ftg 7 + str. 2.

Supilo diplomat. Rad Frana Supila u emigraciji 1914-1917. godine. Zagreb 1961, str. 1-275.

Zlatko Prica. Dia. Zagreb 1964, str. 51 + dijapozitiva 30.

Jugoslavenski odbor 1915-1919. Izložba u povodu 50-godišnjice osnivanja. Zagreb 1965, str. 18 + ftg 11. Katalog.

Oton Gliha. Dia. Zagreb 1965, str. 52 + dijapozitiva 32.

Pisma i memorandumima Frana Supila (1914-1917). Beograd 1967, str. XIII + 224. Summary.

Povijest hrvatskog naroda g. 1860-1914. Zagreb 1968, str. 112-115, 180-192, 207, 214-215, 234-237, 255-257, 292-296. Autori ostalog teksta: M. Gross, I. Karaman, J. Šidak.

Frano Supilo. Politički spisi. Članci, govori, pisma, memorandumima. Zagreb 1970, str. 1-577. Priredio. Uvod, bilješke i dr.

A Guide to Istria. Zagreb 1970, str. 256 s ftg.

Italija, saveznici i jugoslavensko pitanje 1914-1918. Zagreb 1970, str. 1-431.

Istria. Guida turistica. Zagreb 1970, str. 255 s ftg.

Istrien - Reiseführer. Zagreb 1971, str. 256 s ftg.

R. W. Seton-Watson i Jugoslaveni - korespondencija 1906-1941. Sv. 1, 1906-1918, Zagreb 1976, str. 472; sv. 2, 1918-1941, str. 474. I englesko izdanje. U suradnji. Priredio.

Povijest međunarodne politike. (Predavanja). I. dio, Zagreb 1978, skripta.

Vlada Ivana Šubašića. Zagreb 1983, str. 422.

Sudbinske dileme rađanja Jugoslavije. Italija, Saveznici i jugoslavensko pitanje 1914-1918. Sv. I-III, Pula-Rijeka, 1989. Str. 29-309, 7-310, 7-230. P. Strčić, "Dragovan Šepić. Biografija. Izbor objavljenih radova Dragovana Šepića. Izbor iz literature o Dragovanu Šepiću", str. 7-28, sv. I. Kazalo imena osoba sv. III, str. 197-228. Riasunto, str. 229-230.

II. Rasprave i članci

"Supilo u emigraciji. (Srpanj 1914-lipanj 1915)". *Jadranski zbornik* 1, Rijeka-Pula, 1956, 41-98. "... (lipanj 1915-lipanj 1916)". 3, 1958, 207-243. Summary.

"Raspad Austro-Ugarske i Trst". *Jadranski zbornik* 3, Rijeka-Pula 1957, 169-198. Sommaro.

"Iz korespondencije Frana Supila". *Arhivski vjesnik*, I, 1, Zagreb 1958, 251-290, 2, 1959, 337-368. Summary.

"Misija Carla Gallija u Trstu (u siječnju 1915)". *Anali Jadranskog instituta JAZU* 2, Zagreb, 1958, 53-80. Summary.

"Oktobarska revolucija i jugoslavensko pitanje u Austro-Ugarskoj 1917/18". *Historijski zbornik* 11-12, Zagreb 1959, 7-47. Summary.

"Trumbićev 'Dnevnik'". *Historijski pregled*, V, 2, Zagreb 1959, 165-189.

"Jugoslavenski pokret i Milan Marjanović. (In memoriam Milanu Marjanoviću u povodu petogodišnjice njegove smrti)". *Zbornik Historijskog instituta JAZU* 3, Zagreb 1960, 531-561.

"O misiji Lj. Stojanovića i A. Belića u Petrogradu 1915. godine". *Isto*, 449-497 + ftg.

"Srpska vlada i počeci Jugoslavenskog odbora". *Historijski zbornik* 13, Zagreb 1960, 1-45. Summary.

"Veliki saveznici i stvaranje Organizacije ujedinjenih naroda". *Historijski pregled*, VI, 3-4, Zagreb 1960, 218-235.

"Jugoslavenski odbor". *Enciklopedija Jugoslavije* 4, Zagreb 1960, 564-566.

"Istra uoči Konferencije mira. (Talijanska okupacija Istre 1918. i istarski Hrvati)". *Zbornik Historijskog instituta JAZU* 4, Zagreb 1961, 349-382.

"Politika 'narodnog mira' u Istri 1908-1913". *Anali Jadranskog instituta JAZU* 3, Zagreb 1961, 69-123. Summary.

"Londonski ugovor". *Enciklopedija Jugoslavije* 5, Zagreb 1962, 550-551.

"Angelo Vivante i talijanski iredentizam na Jadranu". *Zbornik Historijskog instituta JAZU* 5, Zagreb 1963, 89-105.

"La politique italienne d'occupation en Dalmatie 1941-1943. Ses buts et ses méthodes". U: *Les systèmes d'occupation en Yougoslavie 1941-1945. Rapports au 3e Congrès International de la Résistance européenne à Karlovy Vary, le 2-4, Septembre 1963*, Beograd 1963, 377-424.

"Talijanska okupaciona politika u Dalmaciji (1941- 1943), Ciljevi i metode". *Putovi revolucije*, I, 1-2, Zagreb 1964, 215-241. Summary.

"Svjedočanstva suvremenika o radu Frana Supila 1914-1917". *Historijski pregled*, IX, 3, Zagreb 1963, 208-224, 4, 303-321.

"Nacionalno pitanje u odnosima između jugoslavenskog i talijanskog radničkog pokreta". *Putovi revolucije*, II, 3-4, Zagreb 1964, 232-248.

"Pitanje tajnosti Londonskog ugovora od 1915. g.". *Zbornik Historijskog instituta Slavonije* 2, Slavonski Brod, 1964, 85-105.

"Srpska vlada, Jugoslavenski odbor i pitanje kompromisne granice s Italijom". *Jugoslavenski istorijski časopis*, III, 3, Beograd 1964, str. 37-55. Résumé.

"Konferencija Ujedinjenih naroda o međunarodnoj organizaciji u San Franciscu 1945". *Naša zakonitost*. XIX, 4, Zagreb 1965, 275-300.

"Jugoslavenski odbor i Rimski pakt". U: *Jugoslavenski odbor u Londonu. U povodu 50-godišnjice osnivanja*. Zagreb 1966, 481-520. Summary.

"Talijanska vlada i javnost prema pitanju jugoslavenskog ujedinjenja 1914-1918". *Zadarska revija*, XV, 1, Zadar 1966, 1-16.

"Augustin Ujević u Parizu. (Tragom dokumenata)". *Forum*. god. V, knj. XII, br. 11-12, Zagreb 1966, 546-575.

"Jedan nepoznati tekst Tina Ujevića". *Kolo*, IV (CXXIV), 1, Zagreb 1966, 56 - 60 + 61 - 70.

"Građa o radu istarskih predstavnika u Jugoslavenskom odboru". *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* 11-12, Rijeka 1967, 221-298, 13, 1968, 181-269.

"Nacionalna borba u Istri 1900-1914". U: *Jugoslavenski narodi pred prvi svjetski rat*, Beograd 1967, 1061-1089. Summary.

"Hrvatska u koncepcijama Frana Supila o ujedinjenju". *Forum*, god. VIII, knj. XV, br. 2-3, Zagreb 1968, 243-381.

"Privremeno narodno predstavništvo Kraljevstva SHS i jadransko pitanje (1919-1920)". *Anali Jadranskog instituta JAZU* 4, Zagreb 1968, 145-203. Summary.

"Borbe istarskih Hrvata za nacionalnu ravnopravnost i priključenje Istre Hrvatskoj i Jugoslaviji". *Istarski mozaik*, VI, 4, Pula 1968, 181-195.

"The Question of Yugoslav Union 1918". *Journal of Contemporary History*, III, 4, London 1968, 29-43.

"Slovinci in jadransko vprašanje v prvi svetovni vojni". *Goriška srečanja* 15-16, Nova Gorica, 1968, 13-23.

"Supilov prijedlog o osnivanju Hrvatskog odbora (u ožujku 1916)". *Dubrovnik* 1968, 106-116.

"Rapallski ugovor". *Enciklopedija Jugoslavije* 7, Zagreb 1968, 43-45.

"Rimski ugovori (27. 1. 1924)". *Isto*, 78-79.

"Jadranska dilema talijanske politike. (Misija Gius. Borgesea i G. Paternòa u Švicarskoj u srpnju i kolovozu 1917)". *Pomorski zbornik* 7, Zadar 1969, 625-654. Summary.

"Nacionalna borba u Istri i izbori za Carevinsko vijeće 1907. u Istri". U: *Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri*, Zagreb 1969, 403-422.

"Politika rušenja Austro-Ugarske i Južni Slaveni". U: *Naučni skup u povodu 50-godišnjice raspada Austro-Ugarske i stvaranja jugoslavenske države*, Zagreb, 27-28. prosinca 1968, Zagreb 1969, str. 109-119.

"Slovinci i jadransko pitanje u prvom svjetskom ratu". (Referat na XVI. zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Novi Gorici septembra 1968). *Zgodovinski časopis*, XVIII, 3-4, Ljubljana 1969, 257-273. Zusammenfassung.

"Između dva rata". U: *Istra, prošlost, sadašnjost*. Zagreb 1969, 68-74. Riassunto.

"Borba Frana Supila za ujedinjenje i ravnopravnost jugoslavenskih naroda". *Dubrovački horizonti*, II, 5, Zagreb 1970, 16-24.

"Frano Supilo. U povodu stogodišnjice rođenja". *Časopis za suvremenu povijest*, I, 2, Zagreb 1970, 213-228.

"Bužeština 1918. godine". *Buzetski dani*, Pula 1970, 13-26.

"Frano Supilo i pitanje ujedinjenja (1914-1917)". *Kamov*, I, 8-9, Rijeka 1970, 10-12.

"Supilo i Talijani". *Dubrovnik*, XIII, 4, Dubrovnik 1970, 76-88.

"Talijansko-jugoslavenski odnosi. Politički odnosi od 1870-1941". *Enciklopedija Jugoslavije* 8, Zagreb 1971, 287-294.

"Fašistička Italija i drugi svjetski rat". U: *Simpozij Drugi svjetski rat i mir među narodima*, Zagreb 1972, 123-125.

"Saveznici, narodnooslobodilačka borba i pitanje jugoslavensko-talijanske granice". *Pazinski memorijal* 3, Zagreb 1972, 65-75. Riassunto.

"Jugoslovensko pitanje u politici Saveznika 1914-1918". U: *Politički život Jugoslavije 1914-1945. Zbornik radova. Sveske Trećeg programa*, Radio-Beograd, Beograd 1973, 179-199.

"Transformacije iredentizma". *Istra*, XII, 6, Pula 1974, 9-17.

"Slom planova fašističke politike u Dalmaciji". *Zbornik Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije*, Split 1975, 279-289.

"Talijanski iredentizam na Jadranu. Konstante i transformacije". *Časopis za suvremenu povijest*, VII, 1, Zagreb 1975, 5-32. Summary.

"Velika Britanija i pitanje revizije jugoslavensko-talijanske granice 1941". *Isto*, 121-140. Summary.

"Jadransko pitanje od 1915 do 1954". *Istra*, XIII, 1-2, Pula 1975, 17-36, 3, 25-48.

"Istra u imperijalističkom programu Italije (do Londonskog ugovora 1915)". *Pazinski memorijal* 5, Pazin 1976, 137-142. Riassunto.

"Nacionalizam u genezi i politici talijanskog fašizma". U: *Fašizam i neofašizam, zbornik izlaganja na međunarodnom znanstvenom simpoziju*, Zagreb 1976, 183-191.

"La questione del confine italo-jugoslavo nei rapporti tra il partito comunista Italiano e il partito comunista Jugoslavo". U: *L'Italia dalla liberazione alla repubblica*. Milano 1977, 181-188.

"Stav Jugoslavenskog odbora prema Stockholmskoj konferenciji 1917. godine". *Historijski zbornik* 20-30. Zagreb 1977, 468-480. Zusammenfassung.

"Talijanski iredentizam i istočna kriza 1875-1876". Sarajevo 1977, 203-210.

"Odbori Narodnog vijeća u Puli i Istri (listopad-studeni 1918)". *Istra*, XVI, 1-2, Pula 1978, 82-90.

"Talijanski antifašisti u emigraciji i pitanje Julijske krajine". *Pazinski memorijal* 9, Pazin 1979, 233-239. Riassunto.

"Gli Slavi del Sud e l'irredentismo adriatico". *Rivista di Studi Politici Internazionali*, XLVII, 2, Firenca 1980, 237- 245.

"Odbori Narodnog vijeća u Puli i ostaloj Istri u danima prevrata i talijanske okupacije (listopad-studeni 1918)". *Prilozi o zavičajju* 1, Pula 1980, 9-54.

"O procesu integracije hrvatske nacije u Istri". U: *Društveni razvoj u Hrvatskoj od 16. do početka 20. stoljeća*. Zagreb 1981, 251-281.

"Hrvatska politika i pitanje jugoslavenskog ujedinjenja". *Isto*, 273-419.

"Les Croates, la question yougoslave et la France 1914-1915". U: *Les rapports entre la France et les Slaves du Sud*, Paris 1983.

"Politička koncepcija Jurja Dobrile". U: *Istarski preporoditelj Juraj Dobrila 1812-1882*, Pariz 1985, 56-67.

III. Izbor iz literature o D. Šepiću

Blaž Cukon, "Zemlja muka - Jugosloveni u Italiji. Brošura od Dragovana Šepića". *Istra*, IV, 1, Zagreb, 1. I. 1932, 7.

Vojislav J. Vučković, "Dragovan Šepić: Supilo u emigraciji". *Jadranski zbornik* 1, Rijeka-Pula 1956, 41-98; *Jugoslavenska revija za međunarodno pravo* 1, Beograd 1957, 116-117.

Hodimir Sirotković, Dragovan Šepić, "Supilo diplomat", *Naše teme*, br. 6/1961.

Bogdan Raditsa, "Dragovan Šepić, 'Supilo diplomat'. Rad Frana Supila u emigraciji 1914-1917. godine / Supilo the Diplomat. The Activity of Frano Supilo in

Emigration 1914-1917". *Journal of Central European Affairs*, Univ. of Colorado, January 1962.

Miroslav Bertoša, "Novi prilog D. Šepića problematici jadranskog pitanja". *Istarski mozaik* 2, Pula 1966, 103-104.

Miroslav Bertoša, "Prilozi Dragovana Šepića političkoj historiji Istre od početka XX. st. do kraja 1918. godine". *Riječka revija*, XVI, 4-5, Rijeka, 1967, 335-342.

Bogdan Krizman, "Knjiga ove nedjelje: Dragovan Šepić, 'Pisma i memorandummi Frana Supila 1914-1917', Srpska akademija nauka i umetnosti. Posebna izdanja", *Politika* 30. VII. 1967.

Petar Strčić, "Povijest hrvatskog naroda 1860-1914". Školska knjiga, Zagreb 1968. *Novi list*, XXIII, 6, Rijeka, 9. I. 1969, 8.

Petar Strčić, "Dragovan Šepić doktor znanosti". *Primorski dnevnik*, XXV, 35, Trst, 12. II. 1969, 3.

Miroslav Bertoša, "Povijesni kontinuitet istarske prošlosti. Uz dva priloga dra Dragovana Šepića". *Telegram*, X, 481, Zagreb, 18. VII. 1969, 8.

Petar Strčić, "Disertacija Dragovana Šepića". *Dometi* II, 3, Rijeka 1969, 98-99.

Nikša Stančić, "'Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i Istri'. (Zbornik), izd. Matice hrvatske, Zagreb 1969, str. 498". *Časopis za suvremenu povijest*, II, 2, Zagreb 1970, 253-256.

Dragoslav Janković, "Dr Dragovan Šepić, Italija, saveznici i jugoslavensko pitanje 1914-1918, Zagreb 1970, str. 431". *Jugoslavenski historijski časopis* 1-2, Beograd 1971, 212-214.

Janko Pleterski, "Knjiga o rojstvu Jugoslavije i njenih problemov. Ob izrednem delu dr. Dragovana Šepića". *Naši razgledi*, XX, 10, Ljubljana, 28. V. 1971, 301.

Petar Strčić, "Kako se i što o Supilu pisalo". *Kamov*, I, 8-9, Rijeka, 1970, 17-18 i 23-26.

Franko Mirošević, "Vrijedno znanstveno djelo. U povodu izlaska iz tiska knjige dra Dragovana Šepića, Italija, Saveznici i jugoslavensko pitanje, Školska knjiga, Zagreb 1970". *Nastava povijesti* 4, Zagreb 1970-71, 49-50.

Kosta Milutinović, "Novi prilozi za proučavanje Frana Supila", *Zadarska revija*, 1971., br. 1.

Franko Mirošević, "Kapitalno djelo naše povijesti. Vrsna analiza i novi doprinos detaljnom rasvjetljavanju razvoja pitanja u I svjetskom ratu. Dr. Dragovan Šepić: 'Italija, saveznici i jugoslavensko pitanje 1914-1918', Školska knjiga, Zagreb". *Vjesnik* XXXII, 87443, Zagreb, 22. VI. 1971, 6.

... "Šepić, Dragovan". *Enciklopedija Jugoslavije* 8, Zagreb 1971, 239.

Petar Strčić, "Događaj u našoj historiografiji. Dragovan Šepić: 'Italija, saveznici i jugoslavensko pitanje 1914-18'. Izdanje: Školska knjiga". *Glas Istre*, XXVIII, 46, Pula, 24. II. 1971, 9.

Petar Strčić. "Nova knjiga Dragovana Šepića. ('Italija, saveznici i jugoslavensko pitanje 1914-1918', Školska knjiga, Zagreb 1970)". *Dometi*, IV, 4-5, Rijeka 1971, 111-112.

Petar Strčić, "Mirjana Gross i Dragovan Šepić o Franu Supilu". *Krčki zbornik* 3, Krk 1971, 401-405.

Petar Strčić, "U povodu Šepićeve knjige 'Italija, saveznici i jugoslavensko pitanje 1914-1918. godine'". *Pazinski memorijal* 3, Pazin 1972, 261-263.

Kosta Milutinović, "Nova povijesna literatura o jadranskom pitanju". *Mogućnosti*, XIX, 1, Split 1972, 52-74.

Bogdan Raditsa, "Italija, saveznici i jugoslavensko pitanje, 1914-1918. By Dragovan Šepić. Zagreb: Školska knjiga, 1970, 431 pp. Frano Supilo: Politički spisi: članci, govori, pisma, memorandum. Edited by Dragovan Šepić. Zagreb: Znanje, 1970, 577pp". *Slavic Review*, vol. 31, br. 4, 1972, 929-930.

Nikša Stančić, "Frano Supilo, Politički spisi (prir. D. Šepić), Zagreb 1970, str. 74". *Historijski zbornik* 25-26, Zagreb 1972-73, 611-612.

Tereza Ganza-Aras, "Frano Supilo u svjetlu najnovijih istraživanja". *Historijski zbornik* 25-26, Zagreb 1972-73, 387-406.

B. Salvi, "Šepić D., Italija, saveznici i jugoslavensko pitanje 1914-1918, Zagabria, Školska knjiga, 1970, pp. 431". *Il pensiero politico*, VI, 2, Firenca 1973, 308-309.

Dragoslav Janković, "Radovi o jugoslovenskom pitanju u I svetskom ratu objavljeni poslednje decenije (1965-1974)". *Jugoslovenski istorijski časopis* 3-4, Beograd, 1974, 99.

"Dragovan Šepić", Ljetopis JAZU za god. 1977, knj. 81, Zagreb 1979, 415-420.

Petar Strčić, "Prilog za bibliografiju prof. dra Dragovana Šepića". *Pazinski memorijal* 10, Pazin 1980, 65-79.

Ljubomir Zovko, "Doprinos novijoj istoriji. Dragovan Šepić: Vlada Ivana Šubašića, Globus, Zagreb 1983", *Odjek*, XXXVI, 22, Sarajevo, 15-31. 11. 1983, 22-23.

Mladen Švab, "Prilog poznavanju borbe za međunarodno priznanje nove Jugoslavije. Dragovan Šepić: Vlada Ivana Šubašića, Globus, Zagreb 1983", *Gordogan* VI, 15-16, Zagreb, siječanj-travanj 1984, 341-342.

"Dragovan Šepić", Ljetopis JAZU za god. 1986., knj. 90, Zagreb, 1987, 456-548.

Petar Strčić, "Arheografska djelatnost Dragovana Šepića", *Buzetski zbornik* 12, Buzet 1988, 71-77.

Branko Marušič, "Šepić Dragovan", *Primorski slovenski biografski leksikon*, sv. 15, Gorica 1989, 525-527.

Petar Strčić, "Dragovan Šepić", u: D. Šepić, "Sudbinske dileme rađanja Jugoslavije. Italija, Saveznici i jugoslavensko pitanje 1914-1918", sv. I, Pula-Rijeka 1989, 7-16.

Petar Strčić, "Bibliografija. Izbor objavljenih radova Dragovana Šepića. Izbor iz literature o Dragovanu Šepiću". Isto, str. 17-28.

Petar Strčić, "Životopis prof. dra Dragovana Šepića", *Arhivski vijesnik* XXXII, 33, Zagreb 1989, str. 11-14. Summary. Isto, *Buzetski zbornik* 14, Buzet 1990.

Božo Jakovljević, "Vinko Šepić", isto, 21-27.

Mirjana Strčić, "Dragovan Šepić i hrvatski narodni preporod u Istri", isto, 29-34.

Miroslav Bertoša, "Pogledi D. Šepića na jadranski iredentizam", isto, 35-40.

Mladen Švab, "Postignuća Dragovana Šepića u proučavanju djelovanja Frana Supila", isto, 41-45.

Antun Giron, "Dragovan Šepić o talijanskim antifašistima i njihovu odnosu prema pitanju pripadnosti Istre i Rijeke", isto, 47-52.

Dragoslav Janković, "Dragovan Šepić o jugoslavenskom pitanju tokom prvog svjetskog rata", isto, 53-56.

Vladimir Ibler, "D. Šepić o problematici narodnih manjina 30-ih godina", isto, 57-60.

Ljubinka Karpowicz, "Kritika fašizma u djelu Dragovana Šepića", isto, 61-68.

Vladimir Ibler, "Nastanak Ujedinjenih naroda u Šepićevim radovima", isto, 69-72.

Trpimir Macan, "Šepićeva suradnja s Jugoslavenskim leksikografskim zavodom", isto, 73-76.

Petar Strčić, "Akademik Dragovan Šepić. (Buzet, 15. 12. 1907 - Zagreb, 12. 2. 1997)", Primorska srećanja, XXI, 194, Nova Gorica, 1977, 477-478.

Petar Strčić, "U spomen prof. dr. Dragovanu Šepiću (1907. - 1997.)", Časopis za suvremenu povijest, XXXVIII, 1, Zagreb 1997, 222-224.

Summary

THE HISTORIOGRAPHIC CONTRIBUTION OF DR DRAGOVAN ŠEPIĆ

Petar Strčić

Dragovan Šepić was born in the year 1907 in Buzet (Istria) and died in Zagreb in 1997. He was active in diplomacy for some time. Before his death he was the oldest active Croatian historian, the regular member of the Croatian Academy of Arts and Sciences and retired regular professor of the Faculty of Political Sciences in Zagreb. Academy member D. Šepić was a very fertile scientist who published numerous works since 1926, both in Croatia and abroad. His major interest were the Italian-Croatian relationships and Istria in the 19th and 20th century. He has written some remarkable works on the subject.

J U B I L A R N I
H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

posvećen je

prof. dr. Jaroslavu ŠIDAKU,

*njegovu osnivaču i glavnom uredniku
(1948 – 1985)*

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS
Ivan KAMPUŠ
Ivica PRLENDER
Tomislav RAUKAR
Petar STRČIĆ

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

LEKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Društvo za hrvatsku povjesnicu
Zagreb, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ul. Ivana Lučića 3

Cijena ovog broja iznosi 200 kuna

Izdanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske

Mišljenjem Ministarstva kulture Republike Hrvatske br. 532-03-1/7-94-01 i 5320317-96-01
od 18. XI. 1994. i 1. III. 1996. časopis je oslobođen plaćanja poreza na promet.

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Garićgradska 6 – Zagreb

Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, prosinac 1997.